

CZU: 327(4):061.1EU

FENOMENELE DEZINTEGRAȚIONISTE – PROVOCARE LA ADRESA CONSTRUCȚIEI EUROPENE

Tatiana–Maria BODEAN, Svetlana CEBOTARI

Universitatea de Stat din Moldova

Actualmente, suntem prezenți la două tendințe care se manifestă în spațiul european. Asistăm la tendințele integraționiste, dar și dezintegraționiste din spațiul european manifestate sub diferite forme – atât la nivel comunitar (ca, de exemplu, BREXIT-ul), cât și la nivel intercomunitar, tendințe manifestate sub aspect etno-politic (Catalonia, Țara Bască, Tirolul de Sud, Corsica), economic, geopolitic și, inclusiv, politic. Toate aceste tendințe per ansamblu exercită un impact direct asupra Uniunii Europene ca entitate geopolitică.

În articol atenția este focalizată pe analiza tendințelor integraționiste și dezintegraționiste din spațiul european.

Cuvinte-cheie: proces integraționist, dezintegrare, integrare, Uniunea Europeană.

DEZINTEGRATION PHENOMENA – CHALLENGE FOR THE EUROPEAN CONSTRUCTION ADDRESS

Currently, we are facing at two trends that manifest in the European space. We are witnessing the integrationist and disintegrationist tendencies in the European space manifested in different forms - at community level such as BREXIT and at inter-community level, ethno-political (Catalonia, Basque Country, South Tirol, Corsica), economic, geopolitical, and political tendencies. All these trends as a whole have a direct impact on the European Union as a geopolitical entity.

This article highlights the analysis of the integrationist and disintegrationist tendencies in the European space.

Keywords: integrationist process, desintegration, integration, European Union.

Introducere

Pornind de la ipoteza ca Uniunea Europeană, ca entitate geopolitică, astăzi se manifestă sub diferite forme și tendințe integraționiste, dar și dezintegraționiste, care, conform euroscepticilor, vor determina insuccesul proiectului comunității europene, dar care, de fapt, sunt o formă a procesului de transformare a acestui actor internațional, proces rezultatul căruia depinde în totalitate de liderii politici ai UE aleși prin vot democratic de către cetățenii statelor-membre.

1. Procese dezintegraționiste în spațiul european

Analizând Uniunea Europeană din această perspectivă, am putea enumera un șir de fenomene dezintegraționiste care vin ca o provocare la adresa construcției europene, provocare care trebuie să fie depășită prin efortul conjugat al statelor europene:

a) Fenomene dezintegraționiste la nivel comunitar – BREXIT-ul

b) Fenomene dezintegraționiste la nivel intercomunitar:

- ✓ etnopolitice – Catalonia, Bascia, Tirolul de Sud, Corsica etc.;
- ✓ economice;
- ✓ geopolitice – sancțiunile contra Rusiei, problema migrației etc.;
- ✓ politice – adoptarea Constituției UE, Formarea unei armate comune europene etc.

Cea mai evidentă formă de dezintegrare a UE este, în ultima perioadă, BREXIT-ul. Acest concept a apărut în luna iunie 2016, în rezultatul referendumului din data de 23 britanicii au fost provocați să-și exprime părerea cu privire la viitorul statut de membru al UE al Marii Britanii, referendum soldat cu decizia cetățenilor englezi care au participat la vot (71,8%) de a părăsi blocul comunitar într-un raport de 52% (17,4 milioane voturi) versus 48% (16,1 milioane voturi) [1], fapt ce l-a determinat pe premierul britanic David Cameron să-și dea demisia.

BREXIT-ul a adus, însă, mai multe pierderi economice decât se preconiza. În luna februarie 2019, conform unui articol preluat de către Unimedia.md din *The Guardian*, BREXIT-ul, de la referendumul din iunie 2016, a determinat pierderi de până la 80 miliarde de lire sterline. Conform datelor prezentate de către Gertjan Vlieghe, economist independent, membru al Comitetului de politică monetară a Băncii Angliei (BoE), Marea Britanie

a pierdut 2% din PIB, adică aproximativ 40 miliarde de lire pe an sau, altfel spus, 800 milioane de lire săptămânal, comparativ cu suma de 350 milioane de lire pe săptămână promisă de susținătorii acestui proces.

Argumentând efectele negative ale BREXIT-ului, oficialul a precizat că investițiile în afacerile engleze au înregistrat un declin de 3,7% în 2018, în timp ce alte state din G7, ca Franța, SUA, Germania, Italia, Japonia, Canada, au cunoscut o creștere de 6% [2]. În linii mari, BREXIT-ul ridică problema integrității însăși a Marii Britanii, întrucât Scoția (cu 62%) și Irlanda de Nord (cu 55,8%) au votat să rămână în componența UE.

Pentru ca Marea Britanie să poată părăsi UE, ea a invocat articolul 50 din Tratatul de la Lisabona, care le dă celor două părți doi ani pentru a conveni asupra termenelor împărțirii. Theresa May a declanșat acest proces la 29 martie 2017, ceea ce înseamnă că Regatul Unit este programat să plece la ora 23.00, 29 martie 2019 (dată stabilită și în legislația engleză). Curtea Europeană a decis că Regatul Unit poate opri procesul de ieșire din UE înainte de termenul limită.

Întrucât Acordul privind retragerea, negociat de către Theresa May în noiembrie 2018, a fost respins de Parlamentul Marii Britanii deja de 2 ori, finalizarea BREXIT-ului la data stabilită – 29.03.2019 este imposibilă. Astfel, la 21 martie 2019 a avut loc Consiliul European, conform căruia sunt prezentate câteva soluții pentru Marea Britanie:

✓ Ieșirea pe **22 mai 2019** din cadrul UE, în cazul în care se respectă condiția de a aproba în perioada 25-31.03.2019 Acordul privind retragerea în cadrul Camerei Comunelor. În acest caz, va fi o ieșire civilizată, cu un acord stabilit, doar că cu o întârziere de 2 luni [3].

✓ În cazul neaprobării de Camera Comunelor a Acordului privind retragerea, este stabilită data de 12 aprilie 2019, termen despre care președintele Consiliului European, Donald Tusk, a spus: Totul este posibil... un acord, o prelungire lungă, dacă Regatul Unit decide să-și revadă strategia, sau revocarea Articolului 50”.

Între timp însă, cetățenii Marii Britanii protestează în masă pentru ca statul lor să-și păstreze statutul de membru al UE și să renunțe la ideea de BREXIT. Peste un milion de oameni au participat la marșul organizat în acest sens, iar petiția de revocare a articolului 50 a adunat peste 4 milioane de semnături [4].

Acordul negociat de May are două părți: una este acordul de retragere obligatorie, cealaltă este un set de principii fără caracter obligatoriu care să ghideze viitoarele negocieri. În cadrul planului, Regatul Unit rămâne în cadrul unei „uniuni vamale” cu UE pentru o perioadă nespecificată. Aceasta continuă comerțul pe care ambele părți l-au dorit. Cele două părți nu vor impune taxe asupra importurilor celorlalți. Aceștia sunt liberi să impoziteze importurile din alte țări. Criticii doresc libertatea de a negocia aspectele comerciale separat cu alte țări.

Regatul Unit păstrează accesul complet la capital. Cele 3 milioane de cetățeni europeni care trăiesc în Regatul Unit pot continua să trăiască și să lucreze în țară fără vize de muncă. Ce 1,3 milioane de cetățeni din Marea Britanie pot, de asemenea, continua să facă același lucru în UE. Marea Britanie ar respecta, de asemenea, Curtea Europeană de Justiție și legile UE. Dar, din moment ce nu mai este membru al UE, Marea Britanie nu mai poate vota legile. Acest lucru este similar cu relația Norvegiei cu UE. Însă, criticii se opun acestui aranjament.

De vreme ce Regatul Unit rămâne în uniunea vamală a UE, acest fapt ar preveni o „graniță forte” între nordul și sudul Irlandei. Irlanda de Nord este parte a Regatului Unit și Irlanda de Sud este o țară independentă și membră a UE. Marea Britanie ar putea părăsi uniunea vamală doar dacă negociază un acord comercial cu UE care elimină controalele la frontierele din Irlanda. De asemenea, Marea Britanie va plăti o factură de divorț de 50,7 miliarde de euro. Ea îndeplinește toate angajamentele financiare rămase.

Prin urmare, Marea Britanie are trei soluții: ieșirea din UE cu un acord aprobat de Parlament, ieșirea fără un anumit acord care să reglementeze relațiile dintre englezi și europeni (cel mai rău dintre scenarii) sau revocarea articolului 50 și menținerea statutului de membru (care pare a fi cel mai credibil și solicitat de cetățenii englezi).

În mod evident, BREXIT-ul afectează însă și Uniunea Europeană. Noile sondaje arată că mulți din Europa simt o nouă coeziune. Regatul Unit a votat de multe ori împotriva multor politici UE pe care le-au susținut alți membri. Fondatorul Fondului Monetar Internațional, Christine Lagarde, a declarat: „Anii se termină când Europa nu poate urma un curs, deoarece britanicii vor fi contra... Acum, când britanicii pleacă, Europa poate găsi un nou elan”.

Totuși, BREXIT-ul a consolidat partidele anti-imigrație din întreaga Europă. Ca urmare, cancelarul german Merkel a anunțat deja că nu va candida pentru re alegere. Dacă aceste partide vor obține teren suficient în Franța

și Germania, ele ar putea forța un vot anti-UE. Dacă va ieși una dintre aceste țări, UE ar pierde cele mai puternice economii și s-ar dizolva [5].

În dimineața zilei BREXIT-ului, europarlamentarul britanic Nigel Farage a sugerat că **Olanda** ar putea fi următoarea țară care să renunțe la UE „pe moarte”, afirmând: „Poate că suntem aproape de un Nexit”.

Marine Le Pen, liderul Frontului Național francez, a sugerat că **Franța** ar putea urma Marea Britanie la ieșirea din UE, salutând votul BREXIT drept începutul „unei mișcări care nu poate fi oprită”. Aici a apărut și un site oficial dedicat ieșirii din UE, care descrie modul de abandonare a Uniunii, precum și principalele așa-zise avantaje: redobândirea independenței, salvarea agriculturii franceze, eliminarea datoriei publice, salvarea industriei franceze, gestionarea fluxurilor de migranți, protecția sănătății publice, păstrarea patrimoniului cultural, protecția fondurilor sale sociale și asigurarea păcii mondiale [6].

Din **Italia**, cea mai mare amenințare pentru Bruxelles vine de la Mișcarea anticomunitară *Cinci stele*, care recent a avut candidați aleși ca primari ai unor orașe mari, precum Roma și Torino, și dorește un referendum privind ieșirea din zona euro, deși majoritatea italienilor (61%) sunt pentru menținerea monedei unice.

Cealaltă forță eurosceptică principală din țară este Liga Nordului (care totuși se bucură de un număr foarte limitat de adepți, circa 4%) orientat împotriva imigrației, al cărei lider, Matteo Salvini, după BREXIT, a scris pe contul său de tweeter: „Ura pentru curajul cetățenilor liberi! Inima, creierul și mândria au învins minciuni, amenințări și șantaj. Mulțumesc UK, acum este rândul nostru”. Salvini a declarat că este timpul ca italienilor să li se permită un referendum cu privire la problema apartenenței la UE, iar partidul va începe o petiție prin care se cere un referendum.

Norbert Hofer, candidatul de extremă dreapta care nu a reușit să câștige alegerile prezidențiale **austriece** din 2016, a declarat că țara sa ar trebui să aibă un referendum cu privire la apartenența la UE dacă, într-un an, Bruxelles nu va reuși să se reorienteze de la „centralizare” politică la rolul său inițial de alianță economică și comercială.

Liderul democraților anti-imigrație din **Suedia**, Jimmie Åkesson, a declarat că speră că Suedia ar putea să-și renegocieze relația cu UE și apoi să organizeze un referendum asupra calității de membru. „Nu văd nimic negativ pentru a părăsi această Uniune Europeană supranațională”, a spus Åkesson, care a cerut în mod repetat Suediei să „devină din nou un stat suveran”.

Beatrix von Storch, fost deputat european, vicepreședintele partidului Alternativă pentru Germania, a sărbătorit BREXIT-ul ca „Ziua Independenței Marii Britanii” și a solicitat anterior un referendum similar care ar avea loc în Germania, spunând că poporul german trebuie să se facă auzit, deși acesta rămâne în favoarea UE. După anunțarea rezultatelor referendumului, aceasta pleda chiar pentru demisia lui Martin Schulz, președintele Parlamentului European, și a lui Jean-Claude Juncker, șeful Comisiei Europene. Partidul Popular Danez (DPP) de extremă dreapta, care a considerat BREXIT-ul ca o „palmă ticăloasă dată întregului sistem”, a declarat că dorește un referendum danez cu privire la condițiile mai puțin obligatorii față de membrii UE, dar nu și cu privire la însuși statutul de membru [7].

În pofida prezenței destul de puternice a euroscepticismului în statele europene, această mișcare, deși nu cunoaște o susținere prea mare în rândul cetățenilor, are totuși rolul de a scoate în evidență problemele de dezvoltare a UE și, în același timp, amenință existența acesteia, concentrând astfel eforturile marilor lideri europeni de a asigura succesul proiectului comunitar. Dezintegraționismul se manifestă nu doar la nivel comunitar, dar și în interiorul Uniunii Europene prin diferite conflicte etno-politice, fenomene care, deși nu amenință direct construcția europeană, sunt o provocare la adresa securității, stabilității și a modului de funcționare a acesteia.

Una dintre cele mai îngrijorătoare mișcări secesioniste este cea din **Catalonia**. Catalonia este o regiune semiautonomă din nord-estul Spaniei, cu o istorie distinctă care datează de aproape 1000 de ani. Regiunea bogată are aproximativ 7,5 milioane de locuitori, cu propria lor limbă (care nici nu este un dialect al spaniolei, ci o formă a latinei vulgare vorbită de românii colonizatori), parlament, drapel și imn. Catalonia are, de asemenea, propriile forțe de poliție și controlează unele dintre serviciile sale publice. Catalanii naționaliști s-au plâns de mult timp că regiunea lor trimite prea mulți bani unor părți mai sărace ale Spaniei, deoarece taxele sunt controlate de Madrid. Astfel, aceștia, datorită turismului (Barcelona, Costa Brava), fotbalului și industriei bine dezvoltate, contribuie la bugetul statului cu o sumă ce constituie 19% din PIB-ul Spaniei, în schimb primesc înapoi doar 5% [8]. Ei spun, de asemenea, că modificările Spaniei la statutul lor autonom în 2010 (atât în ce privește modul de alocare a banilor, cât și aspecte lingvistice) subminează identitatea catalană.

Ca rezultat al referendumului din data de 1 octombrie 2017, declarat ilegal de Curtea Constituțională din Spania, aproximativ 90% din alegătorii catalani au susținut independența. Însă, participarea a fost de numai 43%. Chiar dacă acesta urma să fie recunoscut, tânărul stat planifica solicitarea de aderare la UE în mod separat de Spania. Ca replică la declarațiile unor oficiali de la Madrid care negau rezultatele referendumului, separatiștii din Parlamentul catalan au declarat independența la 27 octombrie 2017. În aceste condiții, Madridul a invocat articolul 155 al Constituției, conform căruia Guvernul central, în situații de criză, poate impune controlul direct asupra unor regiuni. Astfel, Guvernul spaniol a demis liderii catalani, a dizolvat Parlamentul și a convocat alegeri regionale la 21 decembrie 2017, pe care partidele naționaliste le-au câștigat. În iunie 2018, naționaliștii catalani și-au redobândit controlul asupra regiunii de la guvernarea directă a Madridului după ce a fost investit un nou guvern. Quim Torra, un aliat apropiat al dlui Puigdemont, conduce Guvernul regional [9].

În Spania mai există și o altă zonă cu tentă secesionistă – **Țara Bascilor**. Comunitatea deja beneficiază de Parlament propriu, control asupra poliției și domeniului educației, dar și asupra taxelor adunate de la cetățeni. Dorința de independență este argumentată de identitatea distinctă și limba lor nativă care, de altfel, a fost interzisă de către dictatorul Franco. Unii naționaliști susțin că hotarele comunității s-ar extinde și în Sudul Franței și au solicitat organizarea unui referendum, respins de fiecare dată de către Madrid. Problema constă însă în asocierea naționaliștilor cu gruparea separatistă, violentă, catalogată ca fiind teroristă – ETA, formată anume în scopul obținerii independenței bascilor [10].

Naționalismul bavarez a fost puternic de la încorporarea statului în Germania în 1871. În timp ce partidul separatist din Bavaria (regiune cu o populație de 12,9 milioane, ce constituie 15,6%) a fost un jucător semnificativ în anii '50, cota electorală a scăzut în deceniile următoare. Cu toate acestea, sondajul din 2017 a sugerat că unul din trei bavareni favorizează independența, fapt care, împreună cu rolul economic pe care îl are în cadrul Germaniei, îi conferă valoare politică importantă [11].

Scotia (cu 5,4 milioane de cetățeni, 8,2%) a început să caute independență la mijlocul secolului al XIX-lea, iar partidul național scoțian a avut o campanie de independență deplină de când a fost înființat în 1934. Referendumul de independență scoțian din 2014 a avut loc pașnic cu susținerea Parlamentului britanic. În acel moment, Scoția a votat împotriva autodeterminării (cu 44,7% voturi în favoare și 55,3% împotriva din cei 84% de cetățeni prezenți la scrutin), dar partidul național pro-independență (SNP), condus de Nicola Sturgeon, și-a reafirmat angajamentul de a lansa un al doilea referendum după votul britanic de a părăsi Uniunea Europeană. Totuși, partidul lui Sturgeon a pierdut încă o treime din locurile sale parlamentare în alegerile generale din 2017, fapt ce a pus capăt, cel puțin pentru moment, dorinței scoțienilor de a obține independență [12].

În Belgia, o zonă sensibilă proceselor dezintegraționiste este **Flandra**. Liderii acestei regiuni, aflată în partea de nord a țării, afirmă că scopul lor este de a reforma statul, nu de a-l dezmembra, dar totuși numărul flamanzilor adepți ai independenței este de cca 10%, în timp ce Noua Alianță Flamandă ce deține 20% din locuri în Parlament, deși este concentrată pe probleme socioeconomice, continuă să utilizeze declarații care ar susține separatismul.

Italia se confruntă și ea cu mișcări secesioniste. Aici putem vorbi, în primul rând, despre Padonia, o regiune bogată din nordul țării, în care se consideră că cetățenii acesteia sunt exploatați de restul statului (în special, de sudul mai sărac) și nu primesc bani suficienți comparativ cu sumele care le achită Guvernului central. Nemulțumirile respective și-au găsit întruchipare în organizația politică – Liga Nordului, care a dus o retorică anti-imigranți, pledând pentru extinderea controlului asupra taxelor acumulate în zonă. Însă, din cauza că nu au reușit să obțină succes în acest sens cât timp au fost la guvernare, popularitatea acestora a scăzut, la alegerile din 2013 obținând doar 4%.

De asemenea, la nord, la Venito, cu capitala Veneția, a fost lansată încă în 2010, din aceleași motive de insatisfacție economică, o altă mișcare pentru independență. În martie 2014, adepții independenței au organizat un referendum în cadrul căruia cca 2,5 milioane de oameni au putut vota online, prin telefon sau la urne de vot din intersecții, 89% din aceștia pledând pentru separare. În urma acestui eveniment, profesorul Nicolini de la Universitatea Verona susține că Guvernul ar fi trebuit să vină cu o reacție prin invocarea articolului 5 din Constituție: „*Republica Italiană este una singură și indivizibilă*”, deși acest lucru nu s-a făcut [13]. Și Sicilia, cu o populație de cca 5 milioane de oameni, caută să obțină o autonomie mai extinsă, fie chiar independență deplină, mizând pe un patrimoniu, tradiții, cultură și limbă distincte. Cu o populație predominant vorbitoare de germană, Tirolul de Sud a ajuns sub administrația italiană la sfârșitul primului război mondial. Regiunea a

câștigat autonomie semnificativă de Roma în anii 1970, dar o mișcare secesionistă violentă a pledat continuu pentru reunificarea cu Austria, acceptând ca o etapă de mijloc obținerea independenței Tirolului de Sud. Aproximativ 25% din alegători au sprijinit partidele separatiste în 2013, însă majoritatea acestora sunt mulțumiți de autonomia din cadrul Italiei.

În **Franța**, tendințe secesioniste se manifestă în nord-vest, în special în regiunea Bretania, considerată una dintre cele șase națiuni celtice, în care cele 3,3 milioane de oameni se bucură de limbă, bucătărie, cultură și drapel propriu. Naționaliștii din zonă încearcă să gestioneze separat unele procese politice, cum ar fi apărarea și promovarea muzicii, tradițiilor și simbolurilor, inclusiv limba bretonă, care este vorbită de aproximativ 200.000 de oameni. Un sondaj din 2013 a constatat că 18% din bretoni susțin independența, în timp ce 37% au declarat că se vor descrie pe primul loc ca bretoni, în comparație cu 48% care se simt, mai întâi, francezi.

Mișcarea naționalistă a Corsicii a căutat o mai mare autonomie pentru insulă din anii 1960. Frontul de Eliberare Națională din Corsica solicită independența din 1976, printr-o campanie de bombardamente și asasinate, prefectul insulei fiind ucis în 1998, dar a anunțat recent „încetarea operațiunilor militare”. O coaliție pro-autonomie, Pè a Corsica, a câștigat 24 din cele 51 de locuri în legislativul din zonă la alegerile locale din 2015 [14].

Dorința pentru o mai mare autonomie a înlocuit, de asemenea, în cea mai mare parte, dorința de independență deplină pe **Insulele Feroe**, situate la aproximativ 800 de mile de capitala Danemarcei, Copenhaga, de unde sunt parțial guvernate. Guvernul regional al insulelor, care au o suprafață de aproximativ 550 de kilometri pătrați, a anunțat recent planurile de extindere a autogovernării, dar nu și-a anunțat dorința de a se desprinde complet [15].

România se confruntă și ea cu astfel de probleme. Potrivit unui recensământ din 2011, cca 1,2 milioane de etnici maghiari trăiesc în România, jumătate din ei în Ținutul Secuiesc, o regiune a României centrale, pentru care unii dintre reprezentanții acestui mare grup minoritar din țară solicită o mai mare autonomie. Făcând față opresiunilor comuniste față de etnicii maghiari, aceștia, în 2017, au adunat peste 100.000 de semnături care să susțină o inițiativă cetățenească privind autonomia ținutului, care urma să fie publicată și în Monitorul Oficial. Conform acesteia, regiunea trebuia să fie condusă de un președinte care ar îndeplini funcțiile autorităților locale și ar prelua gestiunea domeniului fiscal, cu respectarea Constituției. Propunerea a fost însă respinsă, invocându-se aceeași Lege Supremă a statului care prevede integritatea hotarelor stabilite [16].

Pe lângă secesionism național intern și fragmentare la nivelul întregii comunități europene, Uniunea se confruntă și cu alte provocări, cum ar fi fragmentarea / divizarea statelor europene pe principii economice. Estimările Eurostat pe baza datelor oficiale arată că UE-28 este un debitor net față de restul lumii, iar zona euro a înregistrat un PIB negativ de -708,7 miliarde de euro în 2017. În pofida acestui fapt, UE este totuși unul dintre cei mai importanți furnizori de investiții directe, în 2017 acestea ajungând la 1.712,0 miliarde de euro.

Per ansamblu, mulți analiști ai evoluției comunității europene vorbesc în ultima perioadă despre discrepanțele care sunt în UE între statele creditoare și cele debitoare. În acest sens, miliardarul George Soros afirmă: „Uniunea Europeană trebuia să fie o asociație voluntară de state care gândesc la fel și care sunt dispuse să renunțe la o parte din suveranitatea lor pentru binele comun. După criza financiară din 2008, zona euro s-a transformat într-o relație de tip creditor-debitor în care țările debitoare nu-și pot îndeplini obligațiile, iar țările creditoare dictează termenele care trebuie respectate” [17].

Zona euro se confruntă cu conflicte de interese între țările creditoare și cele debitoare. O astfel de situație impune creditorului și țărilor debitoare să convină asupra distribuirii ajustării / partajării riscurilor. Țările creditoare solicită debitorilor să-și ramburseze datoriile cu resurse interne, ceea ce duce la scăderea cheltuielilor și la majorarea impozitelor. Debitorii, din partea lor, sunt dornici să întârzie ajustarea prin numărarea necesară ținând cont de siguranța zonei euro [18].

Datele privind poziția investițională internațională pentru fiecare stat membru al UE pot fi analizate prin examinarea expunerii (nete) a activelor și pasivelor financiare cu restul lumii (inclusiv expunerea în interiorul UE). Economii cu poziții mai înalte în active financiare în străinătate decât pasivele financiare (adică, un PIB net pozitiv) sunt considerate, în consecință, creditori. Germania și Țările de Jos apar ca principalele economii de împrumut net în Europa. În 2017, Germania a înregistrat o poziție excedentară izbitoare – de 1.771,4 miliarde de euro în PIB-ul net (în creștere de la 1.602,5 miliarde de euro în 2016), iar Țările de Jos au urmat cu 439,8 miliarde de euro (444,3 miliarde de euro în 2016). Cu toate acestea, cele mai mari poziții restante în active și pasive în străinătate au fost raportate de Regatul Unit și de Luxemburg, ambele reprezentând centre financiare proeminente în cadrul UE.

Economiile cu poziții mai înalte în pasivele financiare în străinătate decât activele financiare (adică, un PIE net negativ) sunt considerate debitori. Principalele economii de împrumut net în UE-28 în termeni absoluți în 2017 au fost Spania cu un IIP net de -977,7 miliarde de euro, Franța cu -461,5 miliarde de euro și Irlanda cu -439,2 de euro. O imagine similară se obține din cifrele privind datoria externă netă, care măsoară cel mai mare volum de îndatorare în UE-28 în Spania (1.013,5 miliarde de euro în 2017).

Deși pozițiile nete de împrumut ale Franței au asumat 38% din PIB în 2017, alte câteva țări europene au raportat PIB-uri negative în comparație cu restul lumii, aproape de 100% din PIB-urile lor. În 2017, aceasta s-a referit în special la Cipru (144%), Grecia (134%) și Portugalia (92%) în UE-28 [19]. Fragmentările în cadrul UE nu se limitează doar la aspectul economic, dar și la cel geopolitic. Aici putem identifica două mari teme de discordanță – sancțiunile antiruse și problema migrației.

Anexarea ilegală a Crimeii în 2014 și susținerea separatismului în Estul Ucrainei a determinat Uniunea Europeană să adopte un șir de măsuri restrictive în raporturile sale cu Federația Rusă: măsuri diplomatice (anularea Summitului G8 de la Soci și organizarea Summitului G7 de la Bruxelles din 2014, anularea summitului UE-Rusia din 2014, sprijinirea suspendării negocierilor de aderare a Rusiei la Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) și la Agenția Internațională a Energiei (AIE)), măsuri restrictive individuale (înghețarea activelor și impunerea unor restricții de călătorie), restricții asupra relațiilor economice cu Crimeea și Sevastopol, sancțiuni economice vizând schimburile cu Rusia în anumite sectoare economice (interdicții la export și import, limitarea accesului Rusiei la servicii și tehnică favorabilă producției petroliere, limitarea accesului băncilor ruse la capitalul european etc.) valabile până pe 31 iulie 2019 [20].

Deși aceste sancțiuni sunt susținute de către SUA, în cadrul UE au apărut divergențe legate de necesitatea și eficiența lor. Astfel, în timp ce Germania sau Franța manifestă o atitudine moderată față de politicile respective, pledând, în depedență de summit și circumstanțele internaționale, pentru anularea, slăbirea sau menținerea restricțiilor, state ca Marea Britanie, Polonia, Olanda, Danemarca și țările baltice pledează pentru prelungirea acestor sancțiuni [21], iar Austria, Ungaria, Grecia, Cipru, Luxemburg, Italia și Spania consideră necesară anularea acestor măsuri restrictive. Vicecancelarul austriac Reinhold Mitterlehner susține în acest sens că „*înăsprirea sancțiunilor împotriva Rusiei o să aducă mai multe pierderi decât câștig. Menținerea în continuare a sancțiunilor va fi contraproductivă*” [22]. Și presa rusă recunoaște dezbinarea care are loc în interiorul UE în ceea ce privește atitudinea față de Moscova, menționându-se că Polonia și statele în proces de tranziție manifestă ce-a mai negativă opinie, dar și că majoritatea liderilor noi ai statelor europene recunosc necesitatea stabilirii unor relații corecte și reciproc avantajoase cu Kremlinul [23].

Un al motiv al neînțelegerilor intra-comunitare este migrația. În anii 2015-2016, UE s-a confruntat cu un puternic aflux de migranți sirieni și irakieni, refugiați din cauza războaielor din țările de origine, numărul acestora ajungând la peste 1 milion de persoane. Germania, prin intermediul cancelarului său Angela Merkel, a declarat politica ușilor deschise, decizie cu caracter profund umanist și pacifist, dar care a declanșat reacții negative atât în cadrul Germaniei, cât și la nivelul continentului european.

Pentru a gestiona fluxul de migranți și a ajuta Grecia să facă față situației (numărul intrărilor ajungând la 10.000 de persoane pe zi [24]), Comisia Europeană a propus un sistem permanent de distribuire a refugiaților, țările care refuză fiind obligate să achite până la 250.000 de euro pentru fiecare imigrant refuzat, fapt catalogat de liderii din Ungaria și Polonia ca un șantaj și o încălcare gravă a drepturilor statelor europene [25], Ungaria anunțând în septembrie 2015 că oricine va intra ilegal pe teritoriul său va fi arestat [26], ajungând ulterior și la construcția unui gard la frontieră. La rândul său, Polonia explică că, în pofida parteneriatului strategic cu Germania, nu poate primi sirieni, pentru că deja are pe teritoriul său mii de refugiați ucraineni din Donbas și numărul acestora ar putea crește [27].

Conform Deutsche Welle, statele care accepta cei mai mulți refugiați sunt Germania, Franța, Olanda și Portugalia [28], dar și Marea Britanie [29], asta în timp ce Ungaria și Slovacia tind să atace în instanță decizia cu privire la cotele obligatorii, vehiculând cu ideea de *dictat*. La începutul anului 2019, în încercarea de a soluționa problema a 49 de migranți aflați la bordul a două nave de salvare în apele Maltei, pe lângă cele 4 țări, au mai acceptat intrarea migranților pe teritoriul lor Irlanda, România, Luxemburg, Italia și Malta [30].

Alături de Slovacia (care consideră că destinația refugiaților sunt statele mai bogate, nicidecum Slovacia), și Cehia a respins sistemul de cote obligatorii, premierul ceh Bohuslav Sobotka afirmând că statul său este dispus să acorde sprijin financiar, oferind experți sau azil unor refugiați, însă doar pe bază voluntară [31]. Acestea au propus un șir de măsuri care, într-un final, au fost acceptate la nivelul UE, cum ar fi triplarea

prezenței UE pe mare (ce a salvat în 2015-2016 cca 400.000 de oameni, lansându-se misiunea Sophia ce are drept scop contracararea traficului de ființa umană în Marea Britanie care, însă, este amenințată de neînțelegerile dintre statele europene și dorința Italiei, care conduce această misiune, de a debarca refugiați și în alte state [32]), ameliorarea gestionării frontierelor, crearea unor centre de primire a migranților (hotspot-uri) în Grecia și Italia, înregistrarea și verificarea refugiaților și efectuarea ulterioară a procedurii de acordare a azilului sau de returnare în țările de origine etc.

În același timp, întrucât, în pofida apartenenței sale la comunitatea europeană, fiecare stat tinde să-și realizeze, în primul rând, propriile interese, apar unele neînțelegeri și în alte chestiuni din domeniul politicii, precum adoptarea unei Constituții sau crearea unei armate a UE.

Diferența dintre neînțelegerile anterior menționate și dezbaterile cu privire la Constituție se remarcă în faptul că aici repede a fost identificată o soluție. Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa a fost adoptat la 18 iunie 2004 de către Consiliul European și semnat ulterior la Roma în prezența președintelui Parlamentului European de atunci, Josep Borrell Fontelles. Constituția europeană, alcătuită din 448 de articole împărțite în patru părți, 36 de protocoale, 2 anexe și 50 de declarații cu un total de 482 de pagini, unifică într-un singur document 3 tratate fundamentale: Tratatul privind Uniunea Europeană, Tratatul de instituire a Comunității Economice și Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice, dar și Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene. Ea prevedea crearea unei Uniuni Europene mai puternice, cu personalitate juridică proprie, cu un grad mai avansat de integrare, sub forma unui Stat European Federal, în care legile supranaționale au o putere mai mare decât cele naționale, fără însă a avea dreptul de a colecta taxe și impozite sau de a impune participarea la război.

Acest document, ce mai presupunea transferarea a 60 de domenii din gestiunea statelor naționale către centrul de la Bruxelles, dar și acțiuni de militarizare a Europei, a fost semnat la Roma la 29 octombrie 2004 și sprijinit prin votul Parlamentului de la 12 ianuarie 2005.

Deși state precum Lituania, Ungaria, Slovenia, Italia, Austria, Grecia, Malta, Cipru, Letonia, Belgia, Estonia, Slovacia, Germania și Finlanda au ratificat Constituția între 11 noiembrie 2004 și 5 decembrie 2006, Spania, Franța, Olanda, Luxemburg, Republica Cehă, Danemarca, Irlanda, Polonia, Portugalia și UK au solicitat să o supună referendumului. Consultarea cetățenilor a avut loc doar în 4 state: Spania, Franța, Olanda, Luxemburg, în 2 dintre acestea, fondatoare ale UE, Constituția fiind respinsă: Franța cu 54, 68%, prezența la vot fiind de 69,34% și Olanda cu 61,54% din voturi cu o prezență la urne de 63,3%. În acest context, Suedia nici nu a mai supus votului întrebarea respectivă.

Consensul a fost găsit rapid, toate cele 25 de state fiind de acord cu adoptarea unui tratat similar. La propunerea unui grup de înțelepți alcătuit din politicieni europeni de rang înalt, numiți Grupul Amato, s-a creat o nouă Conferință interguvernamentală al cărei scop era elaborarea textului tratatului, lucrările asupra căruia s-au finalizat la sfârșitul lui 2007, atunci când, la 13 decembrie 2007, la Lisabona, a fost adoptat **Tratatul pentru Reformă**, cunoscut și ca **Tratatul de la Lisabona** (*Tratatul de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene*), intrat în vigoare la 1 decembrie 2009. Textul acestuia a fost preluat din Constituție, fără însă a-l supune unor consultări publice. Printre modificările propuse de Constituție și preluate de Tratat sunt: întrunirea Consiliului de Miniștri în ședințe publice pentru votarea unui proiect de act legislativ, posibilitatea de a adresa o petiție Comisiei de către cel puțin 1 milion de cetățeni, acordarea unei personalități juridice sau enumerarea simbolurilor oficiale ale UE (drapelul, imnul – Odă Bucuriei din Simfonia a IX-a a lui Beethoven, motto-ul – „Unitate în diversitate”, moneda unică – euro, ziua Europei – 9 mai) [33].

Deși ideea unei armate europene datează încă din 1952, aceasta a reintrat în discuție datorită președintelui francez Emmanuel Macron care a adus în discuție această posibilitate în ajunul zilei de 11 noiembrie 2018, când urma să fie comemorați 100 de ani de la sfârșitul primului război mondial, idee susținută și de cancelarul german Angela Merkel. Într-o adresare Parlamentului European, Merkel a făcut referire la președintele Comisiei Europene: „Jean-Claude Juncker a spus deja că o armată europeană comună ar arăta lumii că nu va mai fi niciodată război în Europa”, afirmând că „aceasta nu este o armată împotriva NATO, ea poate fi o completare bună a NATO.”

În același timp, Merkel a remarcat că Europa se confruntă cu numeroase obstacole logistice în calea unei integrări mai mari a armatei și apărării, incluzând prea multe sisteme de arme diferite – mai mult de 150, comparativ cu 50 sau 60 în SUA. Totuși, a spus că este imperativ ca UE să urmărească o astfel de integrare, reamintind opinia lui Macron că Europa nu mai poate conta pe Statele Unite, evidențiind și faptul că UE

trebuie să invoce dispoziții din Tratat care să permită luarea deciziilor de către majoritatea calificată a țărilor membre, fără unanimitatea obișnuită care blochează adesea inițiativele de securitate și apărare [34].

În pofida acestui fapt, sunt state care își manifestă totalul dezacord: Danemarca, Portugalia, Marea Britanie (membre ale NATO), Malta și Irlanda. În acest context, ministrul danez al apărării, Claus-Hjort Frederiksen, a afirmat: „Nu există niciun motiv de apărare contra SUA. SUA este piatra de temelie a libertății noastre”. Trump a spus el însuși că a găsit propunerile respective ca fiind „foarte insultătoare”. Amsterdamul a declarat că viziunea franco-germană merge „prea departe”, în timp ce Londra, deși contra armatei europene, a afirmat că în urma unui BREXIT [35] reușit există probabilitatea ca deciziile UE să nu o mai afecteze și, prin urmare, nu poate influența procesul politic.

Concluzii

În concluzie, o fragmentare politico-teritorială sporită la nivel național va afecta, cu siguranță, echilibrul puterii în cadrul instituțiilor europene. Însă, dacă secesiunea implică doar un număr redus de regiuni, acest lucru, deși va crea un precedent, nu va afecta neapărat procesul de luare a deciziilor la Bruxelles. De fapt, din moment ce jurisdicțiile mici își iau viața de pe o piață europeană mare și funcțională, ele ar putea fi mai dispuse decât cele mai mari să aprofundeze gradul de integrare economică. Cu toate acestea, este în interesul tuturor să evite o intensificare a proceselor secesioniste, să împiedice o fragmentare excesivă și să determine tensiuni periculoase [36].

În același timp, puterea Uniunii Europene este determinată de unitatea pe care o reprezintă la nivel mondial, astfel încât fragmentarea ideologică și lipsa unei poziții unice în raport cu fenomenele politice atât interne, cât și externe ale Uniunii, ar determina nu doar eșecul proiectului comunitar, dar și, ceea ce este mult mai grav, o stagnare în dezvoltarea statelor naționale, atât în plan economic, cât și din punctul de vedere al poziției politice internaționale. Fapt ce constituie un rezultat indezirabil atât pentru UE ca actor politic mondial unic, cât și pentru statele-membre ale sale care tind la locul de factori de decizie în dezvoltarea internațională.

Referințe:

1. HUNT, A., WHEELER, B. *Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU*. Disponibil: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>. [Accesat: 24.02.2019]
2. *Brexit a costat deja economia Marii Britanii 80 de miliarde de lire sterline*. Disponibil: <https://unimedia.info/ro/news/fcb348cd3f0da9b0/brexit-a-costat-deja-economia-marii-britanii-80-de-miliarde-de-lire-sterline.html>. [Accesat: 15.02.2019]
3. *Concluziile Consiliului European* (articolul 50), 21 martie 2019. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/03/21/european-council-art-50-conclusions-21-march-2019/> [Accesat: 23.03.2019].
4. *Un milion de britanici au ieșit în stradă pentru a cere un nou referendum pe Brexit*. Disponibil: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/britaniciei-ies-in-strada-pentru-a-cere-un-nou-referendum-pe-brexit-1102426>. [Accesat: 23.03.2019]
5. *Brexit Consequences for the U.K., the EU, and the United States. Parliament Just Voted Down the Brexit Plan. Now What?* Disponibil: <https://www.thebalance.com/brexit-consequences-4062999> [Accesat: 26.03.2019]
6. *France. Exit EU*. Disponibil: <http://fexit-ue.com/> [Accesat: 26.03.2019]
7. *Frexit, Nexit or Oexit? Who will be next to leave the EU*. Disponibil: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/27/frexit-nexit-or-oexit-who-will-be-next-to-leave-the-eu> [Accesat: 26.03.2019]
8. *Ce înseamnă regiunea Catalonia și de ce vor catalanii independență față de Spania: consecințe dezastruoase*. Disponibil: <https://www.timpul.md/articol/ce-inseamna-regiunea-catalonia-i-de-ce-vor-catalanii-independenta-faade-spania-consecine-dezastruoase-120870.html> [Accesat: 15.02.2019]
9. *Catalonia crisis in 300 words*. Disponibil: <https://www.bbc.com/news/world-europe-41584864> [Accesat: 15.02.2019].
10. *Mișcările de independență în Europa. Ce legătură este între Catalonia și România?* Disponibil: <https://stirileprotv.ro/special/nu-scotia-se-pregateste-pentru-referendumul-de-independenta-ce-s-ar-intampla-daca-si-alte-regiuni-ar-cere-acelasi-lucru.html> [Accesat: 15.02.2019]
11. HENLEY, J. and others. *Beyond Catalonia: pro-independence movements in Europe*. Disponibil: www.theguardian.com/world/ng-interactive/2017/oct/27/beyond-catalonia-pro-independence-movements-in-europe-map [Accesat: 15.02.2019].
12. *Europe has plenty of secessionist movements like Catalonia. Most don't want full independence, though*. Disponibil: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/10/11/europe-has-many-independence-movements-apart-from-catalonia-few-of-them-want-full-self-determination/?noredirect=on&utm_term=.ade91ff6944d [Accesat: 15.02.2019]

13. *Mișcările de independență în Europa. Ce legătură este între Catalonia și România?* Disponibil: <https://stirileprotv.ro/special/nu-scotia-se-pregateste-pentru-referendumul-de-independenta-ce-s-ar-intampla-daca-si-alte-regiuni-ar-cere-acelasi-lucru.html> [Accesat: 15.02.2019]
14. HENLEY, J. and others. *Beyond Catalonia: pro-independence movements in Europe.* Disponibil: <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2017/oct/27/beyond-catalonia-pro-independence-movements-in-europe-map> [Accesat: 15.02.2019]
15. *Europe has plenty of secessionist movements like Catalonia. Most don't want full independence, though.* Disponibil: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/10/11/europe-has-many-independence-movements-apart-from-catalonia-few-of-them-want-full-self-determination/?noredirect=on&utm_term=.ade91ff6944d [Accesat: 15.02.2019].
16. *Mișcările de independență în Europa. Ce legătură este între Catalonia și România.* Disponibil: <https://stirileprotv.ro/special/nu-scotia-se-pregateste-pentru-referendumul-de-independenta-ce-s-ar-intampla-daca-si-alte-regiuni-ar-cere-acelasi-lucru.html> [Accesat: 15.02.2019]
17. *Ce crede miliardarul George Soros despre UE. Portal informațional.* Disponibil: <http://mesaj.md/ce-crede-miliardarul-george-soros-despre-ue/> [Accesat: 15.02.2019]
18. DELATTE A.-L. *La sauvegarde de l'euro n'est pas qu'une question économique.* Disponibil: <http://www.cepii.fr/BLOG/bi/post.asp?IDcommuniqu=630> [Accesat: 15.02.2019]
19. *International investment position statistics.* Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_investment_position_statistics#Germany_and_the_Netherlands_are_the_main_European_creditor_nations [Accesat: 15.02.2019]
20. *Măsuri restrictive adoptate de UE ca răspuns la criza din Ucraina.* Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/sanctions/ukraine-crisis/> [Accesat: 15.02.2019]
21. *EU nu cedează în fața Rusiei: Menținem sancțiunile până când Moscova va restabili pacea în Ucraina.* Disponibil: <https://www.timpul.md/articol/ue-nu-cedeaza-in-faa-rusiei-meninem-sanctiunile-pana-cand-moscova-va-restabili-pacea-in-ucraina-68675.html> [Accesat: 15.02.2019]
22. *Ziarul Welt: Austria pledează pentru anularea sancțiunilor împotriva Rusiei.* Disponibil: <https://ro.sputnik.md/International/20161212/10299654/austria-sanctiuni-reinhold-mitterlehner.html> [Accesat: 15.02.2019]
23. *Домрин о России и ЕС: страны-русофобы – "тройанский конь" внутри Евросоюза.* Disponibil: <https://sputnik-abkhazia.ru/radio/20171225/1022771670/domrin-o-rossii-i-es-strany-rusofoby-troyanskij-kon-vnutri-evrosoyuza.html> [Accesat: 15.02.2019]
24. *UE și criza migrației.* Disponibil: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/ro/> [Accesat: 03.03.2019]
25. *Comisia Europeană propune un sistem permanent de distribuire a refugiaților în statele UE. Polonia, Ungaria și Cehia se opun. Ministrul ungar de Externe: „E un șantaj, e o propunere inacceptabilă”.* Disponibil: <https://www.mediafax.ro/externe/comisia-europeana-propune-un-sistem-permanent-de-distribuire-a-refugiatilor-in-statele-ue-polonia-ungaria-si-cehia-se-opun-ministrul-ungar-de-externe-e-un-santaj-e-o-propunere-inacceptabila-15282464> [Accesat: 03.03.2019]
26. *Ungaria, decizie majoră în criza refugiaților.* Disponibil: <https://www.cotidianul.ro/ungaria-decizie-majora-in-criza-refugiatilor/> [Accesat: 03.03.2019]
27. *Criza imigranților. Polonia, anunț neașteptat: refuz categoric pentru Germania.* Disponibil: https://www.realitatea.net/criza-imigranților-polonia-refuz-pentru-germania_1780599.html [Accesat: 03.03.2019]
28. *Curtea Europeană de Justiție se pronunță asupra cotelor de refugiați.* Disponibil: www.dw.com/ro/curtea-european%C4%83-de-justi%C5%A3ie-se-pronun%C5%A3%C4%83-asupra-cotelor-de-refugia%C5%A3i/a-38787997 [Accesat: 03.03.2019]
29. *Refugiații sirieni ajung oficial în Marea Britanie – prima oprire, Glasgow.* Disponibil: www.ziare.com/invazie-imigranti/marea-britanie/refugiatii-sirieni-ajung-oficial-in-marea-britanie-prima-oprire-glasgow-1385553 [Accesat: 03.03.2019]
30. *UE se ceartă pe tema repartizării migranților.* Disponibil: <https://www.dw.com/ro/ue-se-ceart%C4%83-pe-tema-repartiz%C4%83rii-migran%C8%9Bilor/a-47020143> [Accesat: 03.03.2019]
31. *Cehia și Slovacia resping ideea sistemului de cote obligatorii de refugiați.* Disponibil: https://www.economica.net/cehia-si-slovacia-resping-ideea-sistemului-de-cote-obligatorii-de-refugiatii_106514.html [Accesat: 03.03.2019]
32. *UE este gata să pună capăt misiunii Sophia, dacă Italia renunță la ea.* Disponibil: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/01/23/ue-este-gata-sa-puna-capat-misiunii-sophia-daca-italia-renunta-la-ea-surse--245824> [Accesat: 03.03.2019]
33. *Zece ani de la respingerea Constituției Europene.* Disponibil: <https://www.cotidianul.ro/zece-ani-de-la-respingerea-constitutiei-europene/> [Accesat: 03.03.2019]
34. *Merkel joins Macron in calling for EU army to complement NATO.* Disponibil: <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-emmanuel-macron-eu-army-to-complement-nato/> [Accesat: 05.03.2019]

35. *Five EU states reject Macron's 'European Army' project*. Disponibil: <https://www.dailysabah.com/europe/2018/11/17/five-eu-states-reject-macrons-european-army-project>. [Accesat: 05.03.2019]
36. *Why secessionism is on the rise in Europe*. Disponibil: <https://www.weforum.org/agenda/2014/08/secession-scotland-catalonia-referendum-europe/> [Accesat: 20.02.2019]

Date despre autori:

Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat, conferențiar universitar, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: svetlana.cebotari@mail.ru

ORCID: 0000-0001-9073-104X

Tatiana-Maria BODEAN, masterandă, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0000-0002-7689-4966

Prezentat la 10.05.2019